

УДК 477.129

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОШУКУ В ЧАС ВІЙНИ

Виткалов Володимир Григорович – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0003-0625-8822>
<https://doi.org/10.35619/ucpm.vi44.595>
volodumur_vitkalov@ukr.net

Виткалов Сергій – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства РДГУ, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0001-5345-1364>
sergiy_vsv@ukr.net

Аналізується зміст двох випусків науко-метричного збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку», акцентується увага на провідних напрямках наукового пошуку авторів, що взяли участь у їхньому формуванні, наголошується на окремих наукових розвідках, автори яких пропонують нове бачення культурно-мистецьких проблем чи презентується рецензія на видання; виявляються тенденції наукового пошуку в умовах війни.

Ключові слова: науковий пошук, українська культура, між культурна комунікація, військовий стан.

Запропонований увазі читача традиційний щорічний випуск наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» (Вип. 44 – «Мистецтвознавство» і Вип. 45 – «Культурологія») (категорії «Б») концентрує матеріали наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників достатньо широкого спектру виявлення: від дослідження історичних й теоретико-прикладних аспектів світового художнього процесу і простору до традиційних повідомлень та рецензій на помітні в науковому дискурсі видання, вміщені в окремому його розділі. Є в цих випусках і нові тематичні розділи, спрямовані на дослідження нових вимірів вітчизняної художньої практики (спеціальність 022 «Дизайн» – у вип. 44 та спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» – у вип. 45).

Не ставлячи за мету дати докладний аналіз усіх наукових праць цих випусків, оскільки їх зміст повною мірою характеризує ступінь опанування дослідницькою проблематикою кожного з авторів, спробуємо лише наголосити на окремих із них, позаяк ці репрезентанти своїми інапрацюваннями певною мірою дають уяву про стан наукової діяльності в країні та системи її організації в сучасних обставинах.

Серед наших постійних авторів є львівські дослідниці з ЛНМА ім. М. Лисенка – І. Зінків та О. Олійник, чий праці ставлять за мету виявлення музичного інструментарію прадавньої доби та його еволюцію у просторі низки країн світу в різний часовий період. Утім, якщо проф. І. Зінків досліджує питання музичного ударного інструментарію (принаймні, виходячи з тих публікацій, що оприлюднювалися у наших випусках), а в нинішньому – й фундаментальна її розвідка стосовно інструментознавчого аналізу вихідних прототипів шийкових хордофонів давньоіранського світу, що стали основою для формування української кобзи, то доц. О. Олійник предметом власного наукового пошуку ставить виявлення музичного інструментарію флейтового спрямування. Однак, загалом спираючись на аналіз значного обшару іконографічних джерел ними встановлено основні «шляхи міграцій вихідних інструментальних прототипів, їх побутування з дохристиянських часів на теренах Давньої України та умови адаптації в українській музично-інструментальній культурі». Утім, і в першому, і в другому випадках їхні праці помітно змінюють уявлення про духовні практики тієї доби, форми становлення людської цивілізації, її високий духовний контекст. І в цьому плані змушують постійно повертатися до прадавніх часів, позаяк саме в них закладалися численні відповіді на актуальні питання й сьогодення.

У контексті «палеолітичної» проблематики слід згадати і ґрунтовну наукову працю Я. Бондарчук (НаУ «Острозька академія»), чий науковий пошук, утілений у багатьох студіюваннях, продовжує розробку духовних надбань згаданої вище доби. У цьому збірнику вміщено рецензію проф. С. Виткалова на її фундаментальну книгу – «Історія релігійного мистецтва як відображення духовної еволюції людства в космічних циклах прецесії» (2022 р.), в якій «на підставі аналізу значної кількості предметів матеріальної культури та світової історіографічної спадщини доводиться, що збіг головних рис релігійного життя тієї чи іншої астрономічної епохи та характеристики домінуючого в таку епоху знака зодіаку є результатом дії не лише людського розуму, а й надсвітової свідомості, позначенням етапів духовної еволюції людства. Пропонована концепція, стверджує авторка, цілком вписується в сучасне трактування історичного розвитку з позицій постнекласичного (монадологічного, тоталогічного) підходу, згідно з яким, незважаючи на те, що всесвітньо-історичний процес диверсується на множину різноманітних

формоутворень, однаково він розуміється цілісним (тотальним)». І причиною єдності та цілісності історії є надсвітовий трансцендентний духовний Абсолют».

Згадаємо також традиційно глибокі та професійно виконані наукові розвідки проф. Т. Філатової з питань дослідження інокультурної інструментальної музики, що пропонують нове бачення потенціалу гітарного виконавства, виявленого на цей раз крізь призму творчості уругвайського композитора Гвідо Санторсоли, в якому (мистецтві) тісна взаємодія академічних процесів засвоєння авангардних технік композиторської творчості з регіональним етнокультурним розмаїттям формує унікальний ракурс сприйняття національної музики. Відштовхуючись від його творчих контактів з яскравими представниками іспанської, італійської, бразильської, аргентинської інструментальних шкіл, авторка переконливо доводить опанування цим композитором елементів додекафонії як важливого сегменту розширення звукової музичної палітри національної практики.

Майже в кожному випуску наших збірників наявні ґрунтовні розвідки, спрямовані на висвітлення художньої чи організаційно-культурної діяльності окремих постатей, чия творча діяльність у різний історичний період помітно збагачувала предметне поле наукового пошуку та розширювала його тематичні межі. Тим більше, що новітня доба з її широкою міжкультурною комунікацією, доступністю до архівів, інформатизацією дослідницького простору тощо дає підстави це робити якісно. У цьому зв'язку згадаємо наукові розвідки проф. Г. Карась, доц. М. Остапчук, І. Куриляк, О. Німилович, проф. В. Дутчак та й авторів цієї статті, чий джерельний матеріал вияскравлює оригінальні грані національної культурної спадщини, так потрібної у час глобалізаційних викликів та війни.

Наголосимо й на оригінальності значної частини наукових розвідок, уміщених у Вип. 44-45, де також помітно намагання, перш за все, іноземних дослідників позиціонувати власні художні здобутки у просторі сучасної культурної практики (Ітао Дун, Жень Цзяці, Ван Ханьпін, Лю Хаотянь), виявити еволюційні чинники не лише художнього життя інокультурного середовища, але й принципи побудови його головних підвалин. Адже Китай, як країна зі сталими традиційними формами організації культурного життя, під впливом глобалізаційних чинників поступово опановує чимало художніх сегментів європейського культурного простору, зокрема систему фестивального та конкурсного руху, музичного інструментарію, принципів організації художньої освіти, композиторської техніки, культурного життя тощо.

Не менший інтерес викликає це інокультурне середовище й в українських дослідників. Причина цього, на нашу думку, полягає у тому, що особа, яка знаходиться в іншій системі культурних координат, ніж її автохтонні, по іншому ставиться до того, що її оточує і намагається опанувати принципи функціонування наявного простору для майбутньої адаптації в цьому.

У цьому зв'язку у двох наших випусках вміщено дослідження проф. О. Фабрики-Процької та Г. Карась і В. Дутчак, спрямовані на різні сегменти вивчення впливу такого середовища на соціум, а також виявлення ролі їхніх представників у збереженні і популяризації української культури в світі. Нагадаємо, що науково-педагогічні працівники ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» продовжують нині утримувати пріоритет у розробці актуальних питань художнього життя української діаспори.

Традиційний український баянно-акордеонний вимір музичного мистецтва в усі часи стимулював увагу до безлічі питань, пов'язаних як з історією виникнення цих інструментів, так і їх виконавських (виражальних) можливостей. Тому специфічні композиції, підготовлені для цих інструментів видатними музикантами-композиторами крізь призму творчості відомих сучасних виконавців (М. Черепанин, М. Булда), як і еволюція цих інструментів (Б. Кисляк) також складають певний інтерес, позаяк виконавець-дослідник – це беззаперечний аргумент на користь максимально глибоких потенційних можливостей розгляду окресленої проблематики.

Згадаємо і ґрунтовні напрацювання нашої постійної авторки – доц. Л. Горенко, нинішня розвідка якої присвячується поглибленню досліджень про осередок доби Просвітництва в Україні кінця XVIII – першої половини XIX століть, заснований у Ніжині. Позаяк Гімназія вищих наук кн. Безбородька не лише виховала плеяду видатних діячів культури України окресленого вище періоду, але й стала фундатором формування її наукових шкіл. Аналітичний підхід до цього матеріалу дає підстави про висновок щодо обґрунтування, визначення та становлення окремого напрямку в сучасній гуманітарній науці – *культуросознавчої елітології*.

Культурна спадщина в умовах війни, як фундаментальне джерело формування національної свідомості, що є найбільш вразливою сферою у системі національної культури, – ще один пласт актуальної проблематики сьогодення, адже варварські методи ведення бойових дій нашим північним сусідом стимулюють світове товариство не лише активно протидіяти цьому, але й стимулювати пошук нових форм збереження цієї спадщини. Тож державне управління в цій сфері в умовах війни – предмет наукового студіювання проф. В. Купрійчука, який намагається

концептуалізувати науковий підхід у визначенні найбільш ефективних сучасних напрямів реформування цієї діяльності (політики) та збереження пам'яток культури в Україні.

Оригінальністю вирізняються й дослідження доц. А. Тормахової (візуальні прояви ідеології хелсізму, найбільш помітні у просторі сучасного міста) та низка наукових розвідок мистецтвознавчого характеру, спрямованих на виявлення історичних чи теоретико-прикладних аспектів європейської музичної практики (проф. Ю. Каплієнко-Ілюк, Н. Довгаленко, Г. Джулай, А. Соколова), а також дослідження проф. О. Фрайт, мета якого – кореляційний аналіз оригінальної творчості М. Лисенка з вітчизняною фольклористичною спадщиною. До цього ряду додамо й розвідку групи авторів із різних ЗВО (проф. М. Юр, доц. Т. Зіненко, В. Зайцева), мета якої – творчі пошуки видатної української мисткині Т. Яблонської у 2003-2005 рр.

Певна частина фахової інформації збірників – це науковий матеріал аспірантів, які лише опановують алгоритм наукового пошуку, утім і їх «різножанрові» наукові розвідки (М. Титова, С. Бушак, М. Менцінський, Н. Менько та ін.) вирізняються високим рівнем розпредметнення цих принципів, намаганні розширити дослідницьке поле власного наукового пошуку. До цього ряду наукових досліджень віднесемо й також традиційний блок матеріалів стосовно вітчизняного образотворення, представлений науковою розвідкою І. Гах (стосовно співпраці Л. Геца з першим українським загальнонаціональним об'єднанням «Гурток діячів українського мистецтва», Львів).

Викличуть інтерес читача й вміщені у наших збірниках наукові розвідки, присвячені розширенню предметного поля культури, а саме – спрямовані на дослідження соціокультурних аспектів сучасного духовного простору (проф. Н. Максимовська, О. Пелех, Б. Юськів, В. Любарець), автори яких, маючи іншу (не культурологічну) фахову освіту, дають специфічний ракурс бачення різних аспектів функціонування цього виміру. Подібне можна стверджувати і про «дизайнерський» аспект наукового пошуку, утілений у наукових розвідках доц. О. Власюк, А. Тормахової, О. Рихліцької та майбутніх аспірантів кафедри – А. Дячук і Д. Луцик).

Інакше кажучи, всі наукові розвідки, вміщені в аналізованих збірниках, помітно розширюють дослідницький простір вітчизняної науки, збагачують його новою інформацією, надають чимало слушних пропозицій, за допомогою яких можна суттєво покращити систему організації, до прикладу, археологічних досліджень, акцентуючи увагу на залученні до їх проведення і фахівців сфери музичного мистецтва, які зможуть професійно оцінити наявний археологічний матеріал, виходячи з параметрів музикознавчого наукового пошуку.

Таким чином, провідними тенденціями в організації сучасного наукового пошуку в країні, базуючись на його репрезентації навіть у наших збірниках, можна вважати поглиблення інтересу науковців різних країн до розробки національної культурно-мистецької проблематики, а також спробі знайти спільні точки дотику власних методик із теоретичними напрацюваннями фахівців України, яка в час війни здобувала величезний організаційний досвід не лише у військовій сфері, перетворивши власні Збройні Сили на високопрофесійну армію, здатну дати відсіч найагресивнішому ворогу сучасності, але й стати зразком у культурному її сегменті, стимулювавши чимало оригінальних заходів у соціокультурному просторі та його теоретико-прикладному осмисленні. Свідченням чого є чимало наукових розвідок китайських дослідників, що є аспірантами українських ЗВО в аналізованих збірниках.

UDC 477. 129

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH DURING THE WAR

Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

Vytkalov Serhii – Doctor of Cultural Studies, Professor,
Professor of the Department of Event Industries, Cultural and Museum Studies,

The content of two issues of the scientific-metric collection «Ukrainian culture: past, present, ways of development» is analyzed, the attention is focused on the leading directions of scientific research of the authors who took part in their formation, the emphasis is placed on individual scientific investigations, the authors of which offer a new vision of cultural and artistic problems or a presentation of a review of the publication; tendencies of scientific research in the conditions of war are revealed

Key words: scientific research, Ukrainian culture, intercultural communication, martial law.

Надійшла до редакції 5.06.2023 р.